

TIBHIRINES
ANDA

Foto: Nicolas Baillet, 2016

ISBN 978-91-87771-28-6

© Éditions du Seuil, september 2012.

© Svensk översättning, Alhambra förlag AB, 2016.

Omslagsfoto © Hasan Jamali.

Foton på flikarna och på baksidan © Nicolas Ballet.

Tryckt i Ungern, 2016.

Broder Jean-Pierre
& Nicolas Ballet

TIBHIRINES
ANDA

Översättning från franska av

C G Liungman
& Hesham Bahari

Foto: Nicolas Ballet, 2016

Innehållsförteckning

Förord	9
<i>Kap. 1 - Den överlevande</i>	21
Mellanspel 1 - Midelt, levande minne av Tibhirine	51
<i>Kap. 2 - Det oväntade äventyret</i>	61
<i>Mellanspel 2 - I Midelt vårdar Marockos "Luc-nunnor" sjuka berber på 3 500 meters höjd</i>	101
<i>Kap. 3 - I klostret i Midelt, timme för timme</i>	109
<i>Mellanspel 3 - Munkarna i Midelt rotar sig i Atlasbergen</i>	121
<i>Kap. 4 - Kristna och muslimer: man talar med varandra helt enkelt</i>	129
<i>Mellanspel 4 - En sufis minnen av de första Ribát al-Salám</i>	147
<i>Kap. 5 - Framtiden för andan från Tibhirine</i>	155
Epilog - Återkomst till Tibhirine (juni 2012)	159
Bibliografi	166

Denna bok är baserad på djuplodande samtal med fader Jean-Pierre Schumacher, som genomfördes under sammanlagt ett trettiotal timmar av Nicolas Ballet i klostret Notre-Dame de l'Atlas i Midelt (Marocko). Nicolas Ballet underkastade sig klosterregimen helt och hållet i tre perioder, som varade sammanlagt en och en halv månad, i april 2011, augusti 2011 och februari 2012. Kapitlen 1, 2, 3, 4 och 5, i vilka munken vittnar om vad han och hans klosterbröder genomled, har skrivits ut och redigerats av Nicolas Ballet med förlagets stöd. Sedan har texten lämnats till munkarna i Notre-Dame de l'Atlas för bekräftelse av dess giltighet. Nicolas Ballet har införskaffat en stor mängd olika dokument som nyttjats för att göra texten mer levande. Men han har även nyttjat verifierande historiska texter där så varit möjligt: fader Jean-Pierre Schumachers privata arkiv, och texter skrivna av broder Paul Favre-Miville som idag finns i familjens ägo. Den sistnämnde brodern var en av de sju martyrerna. Det gäller här avsnitt ur Tibhirines dagbok (1993/1996, konfidentiell) upplästa av munkarna i Midelt i februari 2012, observationer under en längre tid av det dagliga livet i klostret och av samtal mellan kristna och muslimer där, konsultationer av speciella böcker samt många samtal med olika resurspersoner. En resa till Algeriet i juni 2012 (Alger, Médéa och Tibhirine) gjorde det möjligt för Nicolas Ballet att avsluta sin forskning och finjustera detaljerna. Förordet, mellanstyckena mellan kapitlen (reportage från Marocko och Schweiz) liksom epilogen om Tibhirine är skrivna av Nicolas Ballet. De har också lämnats till alla bidragande parter för genomläsning i syfte att undgå varje fel-tolkning av deras ord. I de fall då en del parter som uttalar sig i reportagen inte namnges är det medvetet och för att skydda dem.

Den här boken är det enda liknande projekt som helt och hållet har godkänts av klostret Notre-Dame de l'Atlas i Midelt för publicering i fader Jean-Pierres livstid, vilket är unikt när det gäller trappistmunkar.

En sista precisering: munkar som här tituleras fäder har ordinerats till präster. Övriga munkar tituleras bröder. Men den sistnämnda tituleringen gäller även alla medlemmarna av en klosterkongregation oavsett om de har prästvigts.

Foto: Nicolas Ballet, 2016

Förord

Jag har tryckt på knappen till ringklockan. Några minuter senare hör jag steg bakom den stora beige porten. En liten man visar sig, klädd i en ylleväst över sin cisterciensiska munkdräkt. Han ser småleende på mig och välkomnar mig på klostervis. Hans panna möter min, först till vänster och sedan till höger. "Har resan gått bra?" frågar broder Jean-Pierre. Han vet vilken lång väg jag har färdats för att komma fram till Midelt.

Det är början av februari månad 2012 när jag anländer till klostret Notre-Dame de l'Atlas för tredje gången. Exakt ett år har gått sedan jag per telefon från Lyon intervjuade den siste överlevande från Tibhirine för en artikel i *Le Progrès*. Broder Jean-Pierre hade i tidningen uttalat sig om illdådet den 27:e mars 1996 i Algeriet, som han mirakulöst undkom med livet i behåll. Om någon då hade sagt att jag en dag skulle vara hans medförfattare skulle jag inte ha trott den personen.

Jag fick aldrig idén till boken fix och färdig. I stället kom den till mig utan att jag egentligen ville det, strax efter mitt första besök i Marocko i april 2011. Jag hade naturligtvis känt ett behov av att göra den resan efter intervjun jag just berättat om. Jag ville lära känna broder Jean-Pierre och hans kongregation, som funnits där sedan ett tiotal år. Hans röst i telefonen hade låtit så klar och entusiastisk att jag blivit djupt berörd. Den hade förefallit mig så överensstämmande med hans fridsamma och uppmuntrande budskap, särskilt med tanke på de prövningar han genomlidit inte bara under illdådet i klostret utan även under hela det krig som utspelades i Algeriet under 1990-talet.

Det jag hade upptäckt i deras vackra kloster, byggt i kalkad lersten: enkelhet, armod, en glädjefylld askes i det med muslimerna delade vardagslivet, hade förefallit mig meningsfullt. Det mänskliga äventyr som jag hade kommit i kontakt med kunde jag bara inte lämna från ena dagen till nästa. Jag kände också att ett mer eller mindre omedvetet arv slumrade i mig, som bara behövde väckas för att avslöja sig helt och fullt. Min mors farfar, präst i Lyons stift och välkänd från Lyontidningarnas familjesidor, hade som många andra känt några av martyrerna från Atlas. Han hade själv levt mitt bland muslimerna och ända till slutet delat måltider med dem i en hyreskasern i Ecully. Så vad göra? När jag återkom till Frankrike i slutet av april 2011 fick jag svaret, som egentligen var en fråga: "Varför inte skriva en bok tillsammans med broder Jean-Pierre?"

Jag kommer ihåg att jag gick och köpte ett vackert brev-papper och begrundade i timmar vad jag skulle skriva till honom. När brevet var skrivet klistrade jag igen kuvertet. Men det blev liggande i fjorton dagar på en byrå i min lägenhet. Jag kunde inte förmå mig till att sända iväg det. Mitt förslag hade små chanser att möta gehör. Och om det blev väl mottaget skulle jag bli tvungen att arbeta ensam i många långa månader. Men efter två veckor märkte jag att min motivation hade försvagats och insåg då att det var dags att agera och tog med kuvertet och lät det glida ner i brevlådan.

Hans svar, som jag nästan hade upphört att vänta på, hamnade i min postbox tre veckor senare. Svaret var ja. Jag hoppade inte av glädje för jag förutsåg ämnets svårigheter och känsliga karaktär. Jean-Pierre skrev att han gärna skulle medverka i projektet om han fick sina överordnades tillstånd. Men ett villkor var att han inte fick en alltför framträdande roll, vilket var fullt begripligt. Han var ju en trappistmunk engagerad i uppnåendet av verklig ödmjukhet. Han gick med för att på ett blygsamt sätt ge

sitt bidrag till förståelsen av budskapet från Tibhirine och hans klosterbröders tragiska försvinnande – en anda av givande och trohet gentemot den andre, den annorlunda.

Nu gällde det alltså att finna en jämvikt. Samt att undvika att förvränga uttalanden som skulle kunna tas illa upp lokalt. Religionsfrågan måste hela tiden hanteras fin-känsligt i Maghreb. Mycket av det senare arbetet med texten skulle präglas av detta.

Jag reste ännu en gång till Midelt i augusti 2011 för att föra en lång serie samtal under två veckors tid. Hettan var tryckande. Ett förbaskat kaktusfikon hade så när satt stopp för min uthållighet. Arbetet var ännu mer prövande för broder Jean-Pierre, då 87 år. Jag å min sida, som till en början inte visste riktigt vart jag var på väg, föresatte mig att övervinna inre motstånd och kroppslig utmattning. Midelt var värt det. För att komma fram till denna stad med omkring 40 000 invånare på en högslätt i Mellanatlasbergen måste jag färdas fem eller sex timmar med buss från Fez. Många bussar anlände till Midelt mitt i natten. Man fick acceptera att ha knäna hopklämda bakom buss-säten under tiotals mils färd, men så länge det var ljust kunde man njuta av Atlasbergens fantastiska cederskogar och glömma besvären. Jag kom att tänka på en liknelse av algeriska sufier, som broder Jean-Pierre delgett mig: "För att en oliv ska ge riktigt god olja måste den pressas, och det tillsammans med dess kärna."

Med Jean-Pierre och hans klosterbröder strävade jag i månader för att vaska fram lite av essensen av andan från Tibhirine i Midelt-klostrets lilla "laboratorium". Det var frågan om en fortsättning av den algeriska erfarenheten men i en annan form. Jag återvände till Marocko i februari 2012. Det var kallt, tio grader under noll utomhus och högst två, tre plusgrader inne i min cell utan värme. Jag fick ha flera lager kläder på mig när jag försökte sova.

En afton knackade någon på min celldörr. Det var broder Jean-Pierre med en gasdriven liten värmekamin som han tände åt mig. Som gentjänst lät jag honom nästa natt skärskåda Jupiter genom det lilla teleskop jag hade lyckats pressa ner i min kappsäck. Han älskade så att studera stjärnhimlen. Det fick vara hur kallt som helst ute efter det, för i min cell var det varmt!

Varje morgon återupptog vi de nu nästan rituella samtalen i kapitelsalen. Den hade vi fått låna för våra samtal trots att den var så hårt nyttjad av munkarna med deras fasta gudstjänster och bönestunder samt välkomnande av besökare. I takt med att veckorna gick ökade munkarnas förtroende för mig. De anförtrodde mig alltmer och betydligt mer än jag någonsin hade förväntat mig. Därmed berikades den här boken väsentligt. Samtidigt sporrade det mig att vidga mitt andliga sökande och ge mig ut på tidigare inte förutsedda reportageresor i Schweiz och i Algeriet.

Allt hade inte blivit sagt om Tibhirine. Broder Jean-Pierre avslöjade, som läsaren snart kommer att se, under samtalens gång helt nya uppgifter om det tragiska, men samtidigt hoppningivande trappistdramat.

Dessa samtal liknade inte vanliga umgängessamtal. Ibland och tämligen ofta fick mina frågor munken att nå långt ner i sitt minnes mest hemliga kammare. Jag tvingades till tålamod, till att lära känna honom, och han till att upptäcka vem jag var. Jag måste också ha självdisciplin. Mina frågor var ibland otydliga och den klara bergsluften hjälpte mig föga.

Det hände att han tystnade men vid andra tillfällen var han mer pratsam. Jag tyckte om att se honom rycka på axlarna och småleende säga: "Jag vet inte." Jag hade drömt om att tillsammans med honom och hans klosterbröder skriva en bok som till hälften skulle ha bestått av blanka sidor.

Men nog sagt, broder Jean-Pierre har redan fått vänta länge nog och han har aldrig kommit med invändningar. Han sitter i en vinkelsonna i Mideltklostret som klätts i berbermönstrat tyg. På huvudet har han som vanligt sin lilla muslimska mössa, inköpt i Fez. Han berättar historien om Tibhirine. Låt oss lyssna på den.

Sur le chemin de Dieu dans le
clair-obscur de la foi...

Au jour de mon engagement solennel comme moine dans l'abbaye de Notre Dame de Cimadeuse en Bretagne, je pensais que ma demeure était en ce lieu jusqu'à la fin de ma vie, selon le contenu de cette promesse à Dieu. C'était le 20 Août 1964. J'avais 40 ans...

En Algérie la guerre d'indépendance venait de prendre fin deux ans plus tôt. Elle avait été très meurtrière. La plupart des Européens d'origine avait quitté le pays; l'Eglise était réduite à peu de chose. L'Algérie prenait sa destinée en main; un nouvel avenir était à promouvoir. Le cardinal Suwaï, Archevêque d'Alger, qui aimait le pays, était convaincu que l'Eglise devait repenser sa présence en fonction du peuple désormais en grande majorité musulmane. Il disait: «en Algérie, comme il le doit, l'Eglise n'a pas choisi d'être étrangère, mais d'être Algérienne...» « Il est désormais demandé aux fidèles d'être partenaires actifs de la reconstruction du pays; l'heure est au dynamisme et à l'enthousiasme...»

Dans ce contexte de nouveau départ le cardinal a tenu à ce que le monastère M. D. de l'abbaye non seulement ne soit pas fermé mais qu'il ait sa place propre dans ce renouveau de l'Eglise en Algérie. Il obéit que plusieurs monastères envoient des religieux pour cette relance.

Mon nom s'est trouvé sur la liste des 4 désignés par la commu-

nauté de Cimadeux. J'ai senti cela comme le
signe d'un nouvel appel de Dieu et comme un
envoi par la communauté. ... C'était l'enthousias-
me et une grande reconnaissance. Ma vie
prenait une nouvelle orientation et dans
mon cœur c'était une offrande pour toujours
au service de la mission de M. S. de l'Atlas
implantée en plein milieu musulman, vivant
pauvre parmi les pauvres selon ces paroles
du Cardinal :

« L'amour fraternel est un puissant
levier pour sauver le monde - »

Les documents du Concile Vatican II étaient
là aussi pour baliser la route, en parti-
culier ceux qui avaient trait à la rela-
tion avec l'Islam et avec les religions non-
chrétiennes ; un programme, une grâce.

Plus tard une nouvelle
lumière est venue préciser cette relation
avec les gens ; venue de partages avec un
groupe de musulmans soufis : le sym-
bole de l'échelle double à deux montants.

Porée à terre, son sommet touche au ciel.
« Vous montez d'un côté, vous de l'autre ;
chacun va vers le sommet où il désire re-
joindre Dieu ... il le fait suivant le chemin
("tariqa") de sa propre foi. Plus nous nous
approchons du sommet et de Dieu, plus
nous nous rapprochons aussi les uns
des autres ... et, réciproquement, plus nous
nous rapprochons les uns des autres, par
l'amitié, le respect, la bienveillance, plus
nous nous rapprochons de Dieu ... »

Vivre cela au jour le jour, dans la convivialité, c'est être attentif à l'autre, le regarder dans sa relation à Dieu et percevoir alors en lui le travail de l'Esprit Saint... s'en réjouir, l'encourager, profiter soi-même de l'exemple qu'il donne, et finalement cheminer ensemble la main dans la main. C'est faire en soi des vœux pour qu'il devienne de mieux en mieux ce qu'il est déjà, du fait de sa docilité à Dieu.

Finalement ne voit-on pas comment la relation à Dieu et entre frères vécue ainsi en profondeur unit les êtres, que jamais elle ne viole la foi de l'autre ni sa liberté... elle épanouit les êtres -

«... l'Amour fraternel est un puissant levier pour sauver le monde...»
 quel programme merveilleux pour notre monastère en terre d'Islam et en milieu musulman. Je vous souhaite cela à tous dans vos relations, dans votre milieu de vie quel qu'il soit, même dans votre vie de couple et de relation avec des gens d'autres cultures humaines ; former ainsi des écoles de divine charité inspirées du même esprit, de la même invincible espérance. C'est l'avenir de notre monde qui est là.

fr. Jean-Pierre

Midelt 20 septembre 2017

På Guds väg i trons gryningsljus...

När jag högtidligen avlade mina munklöften i abbotsklostret Timadeuc i Bretagne trodde jag att min vistelse där skulle vara till slutet av mitt liv. Sådant var innehållet i mitt löfte till Gud. Det var den 20:e augusti 1964. Jag var 40 år gammal. I Algeriet hade självständighetskriget tagit slut två år tidigare. Det hade varit oerhört mordiskt. De flesta av européerna hade lämnat landet. Kyrkan hade reducerats till nästan intet. Algeriet hade tagit sitt öde i egna händer. En ny framtid utlovades. Kardinal Duval, Algiers ärkebiskop som älskade landet, var övertygad om att Kyrkan borde omvärdera sin närvaro för att fungera bland det till övervägande del muslimska folket. Han sade: "I Algeriet har Kyrkan som sig bör inte valt att vara främmande utan att vara algerisk..." och "Vad man hädanefter begär av de troende är att vara partners och aktiva återuppbyggare av landet. Det är dags att visa kraft och entusiasm..."

I detta sammanhang av förnyelse var kardinalen mycket angelägen om att klostret Notre-Dame de l'Atlas inte alls skulle stängas utan tvärtom finnas kvar och arbeta för att förnya Kyrkan i Algeriet. Han fick flera kloster att sammankalla munkar och nunnor för det här återetablerandet.

Mitt namn fanns med på listan över de fyra som hade utsetts att resa av kongregationen i Timadeuc. Jag uppfattade det som ett tecken på att jag på nytt kallats av Gud: Jag sändes ut på uppdrag av min kongregation. Det gjorde mig mycket entusiastisk och jag kände mig accepterad och erkänd. Mitt liv fick en ny inriktning och i mitt hjärta upplevde jag det som en stor gåva att alltid få tjäna klostret Notre-Dame de l'Atlas i Algeriet, att få bygga upp en liten kongregation mitt ibland muslimerna och att få leva fattigt bland de fattiga i enlighet med kardinalens ord: "Den broderliga kärleken är en kraftfull hävstång som kan rädda världen."

Dokumentet från Andra Vatikankonciliet tjänade också till att jämna vägen, och särskilt vägen till en god relation med islam och de ickekristna religionerna: Ett program, En nåd.

Senare sken ett nytt ljus som preciserade den här relationen med folket, kommet från samtal med en grupp sufiska muslimer: ”Den symboliska dubbelstegen”. Ställd på marken rör dess övre del vid himlen. ”Vi går upp på stegen på ena sidan och ni går upp på stegen på den andra sidan. Vi klättrar båda mot toppen för att förena oss med Gud, och var och en gör det via sin egen tro (*tariqa*). Ju högre vi klättrar mot Gud, desto närmare varandra kommer vi, och ju närmare vi ömsesidigt kommer varandra i vänskap, respekt och välvilja, desto närmare Gud kommer vi.”

Att leva på det sättet dag efter dag i samspel är att uppmärksamma den andre i hans relation till Gud och då uppfatta hur den Helige Ande arbetar i honom, att glädjas med honom, att uppmuntra honom, att själv dra nytta av det exempel han ger, och att slutligen vandra vägen tillsammans hand i hand.

Slutligen ser man hur relationen till Gud och den bröderna emellan, på så sätt upplevd på djupet, förenar människorna så att de aldrig våldför sig vare sig på den andres tro eller på hans frihet – den får alla människor att blomstra.

“... broderlig kärlek är en kraftfull hävstång som kan rädda världen...” Vilket underbart program för vårt kloster på islamisk mark och mitt bland muslimer. Jag önskar detta för alla, oavsett i vilken omgivning vi lever, även i äktenskap och relationer med människor från andra mänskliga kulturer: att starta skolor av gudomlig lust att göra gott, inspirerade av samma oövervinnerliga hopp. Håri ligger vår världs framtid.

Broder Jean-Pierre,
Midelt 20 september 2011

“Låtom oss därför icke mer döma varandra.
Dömen hellre så, att ingen må för sin broder lägga
en stötesten eller något som bliver honom till fall.”

Romarbrevet 14:13

“[...] Älskade, låt oss förena oss.
Låt oss gå hand i hand.
Låt oss träda fram inför Sanningen
och låta den bli vår domare
och med sitt sigill styrka
vår förening för all tid.”

Ibn Arabi,
Mot förenandet

Kapitel 1

Den överlevande

Vad som aldrig har nämnts om natten för bortförandet

Atlasbergen grönskar åter och de algeriska bönderna slår redan sina slätterängar på sluttningarna. Det är början på våren i Tibhirine och för första gången på kanske fyra år sprider sig en lätt doft av pånyttfödelse. Jag känner än idag den peppriga lukten från eukalyptusträden och – än tydligare i mitt minne – den kådiga doften av barrträd. Jag återser fruktträdgården med dess redan blommande äppel- och plommonträd, men också lindarna och fikonsträden på sluttningen nedanför klostret. Jag hör den sagolika konsert som fåglarna håller för oss ända från gryningen. En del av dem bygger på sina hängande nästen. De är så många att en del träd ser ut som om de vore fulla med frukter. I skogarna på de omgivande kullarna har gevärs-skotten tystnat som för att sakta låta den lysande naturen flamma upp.

Det är nu i slutet av mars 1996. Snön som föll i februari har smält och vi upplever sedan några veckor början av en lugnare period i det Algeriet som plågas av inbördeskriget. Sammandrabbningarna mellan dem vi kallar "slättens bröder" (militären) och "bergens bröder" (den islamiska gerillan) förekommer alltmer sporadiskt. Alla är vi "bröder"

och vi var angelägna om att inte ta parti för någon av de stridande parterna och att arbeta för deras försoning. Även om människor fortfarande dödas sedan början av mars i Tibhirines närhet där byborna lever i fruktan förekommer det allt färre attentat i landet. Varför har jag ingen aning om. Men vår klosterkongregation har upplevt ett andrum som vi inte haft under de föregående månaderna.

Det är visserligen fortfarande lika svårt att införskaffa proviant på marknaden i Médéa där förnödenheter som mjöl nyss tagit slut. Om vi blickar mot Tamesguida-massivet kan vi inte undgå att mitt i all grönska se de svarta fläckar som blev kvar efter att militären hade bränt ner delar av ekskogen för att hindra upprorsmakarna från att gömma sig. De påminner oss om att det fortfarande är långt från fred.

Det klara vädret visar sig stabilt och en av oss gläder sig särskilt åt det: broder Luc. Med sin läkarutbildning sköter han om dispensären och har varit tvingad att till sin förtvivlan avbryta behandlingar på grund av brist på mediciner. Men den 11:e mars inträffar undret! Vår olycklige kamrat har just fått ta emot flera paket avsända två månader tidigare från Maine-et-Loire och klostret Bellefontaine, Tibhirines vänkongregation.⁽¹⁾ Lastbilar kan nu något lättare trafikera vägarna trots hindren, som ofta bara består av fällda träd.

Vår prior, Christian de Chergé, beslöt tillsammans med andra efter tre års uppehåll att ordna en ny sammankomst av Ribât al-Salâm. Denna broderliga "fredens länk" gjorde det möjligt att ha ett utbyte med några muslimska sufimystiker från Médéa tillhörande kongregationen Alawiyya

1) Tre munkar i Tibhirine kommer ursprungligen från detta kloster: fader Bruno, fader Célestin och broder Michel. Den förre abboten i Bellefontaine, fader Étienne Baudry, har alltid hållit nära kontakt med Notre-Dame de l'Atlas.

i Mostaganem.⁽¹⁾ I och med att deras ledare, sheikhen, förbjöd de sina att bege sig till vårt kloster av säkerhetsskäl, skulle bara kristna delta i detta möte: munkar, nunnor och präster.

Tisdagen den 26:e mars 1996 hade ett tiotal personer anlant från Alger, Constantine och Oran, bland dem Thierry Becker, ställföreträdare för Monseigneur Pierre Claverie, biskop av Oran. På den tiden, och främst för att jag var kommissionär, var jag aldrig engagerad i förberedelserna för Ribát, som i första hand sköttes av fader Christian, broder Christophe och broder Michel. Jag skulle alltså inte kunna vittna om vad där sades eller vad man hade tänkt säga. Dessutom måste vi den dagen köra ner till Alger i vår gamla Renault 4L med fader Amédée för att sköta de administrativa formaliteterna och för att hämta broder Paul på flygplatsen. Han hade rest ner från sin hembygd Haute-Savoie där han skulle vila upp sig och besöka sin sjuka mor. Paul mötte oss med famnen full av matvaror men hade också med sig plantor och spadar till den trädgård som vi delade med våra muslimska grannar och vänner och som sköttes av broder Christophe.

Jag blev lycklig över att återse broder Paul som alltid var lika gladlynt. Det var en tröst att se kongregationen återsamlad i dessa svåra tider! Entusiasmen blev än större i klosterkapellet om aftonen. Men glädjen fördunklades av motstridiga känslor som ingen vågade ge uttryck för. Från tid till annan kunde man se en spänning i broder Pauls ansikte. Att på nytt lämna sina nära hade varit prövande

1) Den sufiska kongregationen *Alawiyya* grundades år 1909 i Mostaganem i Algeriet av sheikh Ahmad Ibn Mustafa Al-Alawi. Denna islamska icke-missionerande rörelse, som idag har tiotusentals medlemmar över hela jorden, förkroppsligar vid sidan om andra sufiska sällskap islams andliga väg mot såväl inre som yttre frid. Bortom de vanliga religiösa och sociala klyftorna driver den internationella sufiska Alawiyya-rörelsen projektet att bilda ett verkligt universellt broderskap. Den algeriske sheikhen Khaled Bentounès är idag dess andliga ledare.

för honom eftersom han kände till den spända atmosfären i Algeriet. Till de sina hade han sagt innan han reste: ”Dessa spadlar tar jag med mig för att gräva våra gravar.”

Vi hoppades på det bästa och försökte dölja våra farhågor så gott vi kunde. Broder Paul hade på nytt exponerats för inbördeskrigets otrygghet. Men den här kvällen var det aldrig fråga om att låta sig bli offer för onda tankar utan i stället att känna lyckan av vår återförening. Var och en av oss återfann snart sitt lugn och vi återgick till våra vanliga sysslor. Gud kunde inte vänta!

Själv återupptog jag mitt arbete som välkomnande broder. Efter måltiden i refektoriet och *completorium* ⁽¹⁾ klockan 20 gick jag som varje annan dag för att stänga grinden till egendomen. Sedan gick jag snabbt till portbyggnaden för att gå till sängs. Varje morgon skulle alla munkar väckas klockan 3:15 för *vigilia*-bönestunden.⁽²⁾

1) *Completorium* (medeltidslatin “fullbordan”, “avslutning”) är aftonbönen i tidegården, dagens sista bönestund före nattens vila. Den innehåller liksom övriga tideböner psaltarpsalm(er), en hymn, kort textläsning och bön(er). Inom vissa traditioner ingår även *Nunc dimittis*. *Completorium* förekom i Sverige in på 1600-talet. Under 1900-talet har formen återupptagits i Svenska kyrkan som alternativ till aftonsång. Tider och termer kommer ur den katolska traditionen och har alltid använts av den Katolska kyrkan i Sverige.

2) De vanligaste bönestunderna är följande sju:

* *Matutin* – tidig morgonbön. Ursprungligen en midnattsbön (*vigilia* eller *nocturn*), som flyttats fram. Innehåller Te Deum.

* *Laudes* – morgonbön vid solens uppgång eller ungefär klockan 6. Innehåller Sakarias lovsång.

* *Ters* – förmiddagsbön vid tredje timmen, det vill säga klockan 9.

* *Sext* – en bönestund vid “sjätte timmen”, middagsbön klockan 12.

* *Non* – eftermiddagsbön klockan 15.

* *Vesper* – aftonbön vid solens nedgång eller ungefär klockan 18. Innehåller Marias lovsång.

* *Completorium* – sen aftonbön före sänggåendet. Innehåller Symeons lovsång. (Källa: Wikipedia)

Den här natten var det dock inte klämtandet av klosterklockan som väckte mig. I stället väcktes jag av det ovanliga i att höra ett samtal utanför porten ett tiotal meter från mitt rum. När jag såg på klockan insåg jag att det ännu inte var dags att bege sig till kapellet. Urtavlan visade klockan ett på natten. Vad var det som hände? Jag tänkte att det kunde vara "bergsbröderna" som kommit för att konsultera broder Luc. Hans dispensär låg alldeles intill. Det hade under föregående månader hänt att bergsbröder kommit hit i början av kvällen eller mitt på eftermiddagen och parkerat sin bil intill skolan nedanför klosteregendomen för att besöka dispensären och få sina sår omskötta.

Samtidigt som jag begrundade den möjligheten lade jag märke till att samtalet utanför fortsatte. Det föreföll mig egendomligt att ingen bankade på porten för att jag skulle komma och öppna. Utan att tända min lampa steg jag upp ur sängen och gick fram till fönstret. Det vette mot muren kring egendomen som där var försedd med liten metallport. När jag lyfte bort ett hörn av gardinen såg jag på ungefär 15 meters håll en person smyga sig in genom den. Trots mörkret såg jag att det var en man i turban som bar ett vapen, troligen en Kalasjnikov. Mannen tycktes vara på väg mot dem som pratade utanför porten, till höger från mitt fönster, och som jag inte kunde se. Efter att ha gått längs med porthuset gick personen in i klostrets bottenvåning där broder Luc sov.

Jag kände mig otrygg och illa till mods. Jag knäföll vid min säng för att bedja till Gud och be Honom skydda oss. Då hände något som jag aldrig har berättat om. Mitt dörrvred började gnissla. Någon försökte öppna dörren utan att lyckas. Dörrvredet bara gick runt, för jag hade som alltid av säkerhetsskäl frigjort dörrvredet från låsmekanismen innan jag lade mig. Knappa två meter från dörren fortsatte jag orörlig mitt tysta bedjande i mörkret. Ingen kunde se mig därinne för dörrens glasruta var täckt av

en tjock gardin. Man måste slå sönder dörrens två stora glasrutor för att komma in i rummet. Dock lämnade den okända dörren ifred efter en kort stund. Han trodde nog inte att det fanns någon i rummet.

Några minuter senare hördes prat igen utanför porten. Jag kände igen Christians röst. "Vem är er ledare?" frågade vår prior. Samtalet lugnade mig och jag tänkte: "Det är säkert han, Christian, som har öppnat porten för att få kontakt med deras chef. Om han är med dem är det säkert ingen fara. Svaret som kom några sekunder senare fick mig att förstå att situationen inte var helt normal och kanske till och med farlig. En medlem av gruppen därute sade på arabiska till Christian: "Det är han där som är chef. Det är honom man ska lyda." Yttrandet fälldes i en genomträngande och befallande ton. Jag blev orolig. Skulle jag gå ut? Som portskötare borde jag det. Men eftersom Christian samtalade med dem tänkte jag: "Han klarar arabiska bättre än jag och ger dem säkert vad de är ute efter."

Jag hade ingen tanke på något bortförande, men kände mig ändå inte alls trygg. Vad som helst skulle kunna hända. Efter ungefär en kvart – klockan var mellan 1:15 och 1:30 på natten – hörde jag porten mot gatan utanför slå igen men hörde inget buller och ingen motor som startade. Jag intalade mig att besökarna hade gett sig av efter att Christian hade gett dem vad de behövde. Tämmligen lugnad gick jag ut ur rummet för att gå på toaletten. Allt var stilla och tyst. Sedan gick jag åter till sängs utan att bekymra mig mer.

Då kom det någon och knackade på min dörr. På rösten hörde jag att det var fader Amédée, och öppnade. Två personer stod framför mig: fader Amédée och Thierry Becker, ställföreträdande biskop av Oran. Amédée, en modig man som varit frihetskämpe på Korsika och i Strasbourg under andra världskriget, talade med kylig röst: "Vet du vad som

har hänt? Bröderna har blivit bortförda. Bara jag, du och Ribát-folket är kvar.”

Vi var alla tre förstummade och upprörda, men inte panikslagna. Just då och under de närmaste dagarna trodde vi aldrig att bortförandet skulle sluta dödligt. Vi var säkra på att bröderna bara hade tagits som gisslan för att utbytas mot någon eller något.

I efterdyningarna av bortförandet berättade jag under natten för Amédée vad jag hade sett genom fönstret, och han berättade för mig vad han hade bevittnat. Han hade befunnit sig i sitt rum, vars dörr han alltid låste. Hans rum låg vid sidan av broder Lucs cell. På nätterna sov vår läkarbroder alltid med dörren öppen för att få frisk luft eftersom han led av astma. Genom nyckelhålet på sin dörr hade Amédée sett två män – som han inte kunde beskriva, tvivelsutan för att han hade svårt att urskilja dem – leta igenom vår läkares mediciner som var lagrade i det angränsande rummet. En av de två inkräktarna hade sedan gått till Amédéees dörr och förgäves sökt öppna den. Försöket hade upphört efter ett ögonblick och allt blev lugnt som om någon hade gett order till männen att dra sig tillbaka, sade han.

När han så småningom vågade sig ut ur sitt rum hade Amédée upptäckt att broder Lucs rum med alla lampor tända hade lämnats huller om buller. Radion var borta. Också i fader Christians rum i korridoren mitt emot var det oordning. Golvet var täckt med pappersark. En ny elektronisk skrivmaskin och en kamera var borta. Men bortsett från dessa föremål hade ingenting stulits.

Vi sökte tillsammans igenom de olika rummen. I skriptoriets bibliotek var det något som föll oss i ögonen: en stor ost hade placerats högst synligt ovanpå skyltskåpet med böcker. Det var en av de ostar som broder Paul hade haft med sig dagen innan från klostret Tamié i Savoien. På ostens tillverkningsetikett fanns ett kristet kors. Säkerligen

var det därför som bortförarna inte hade vågat ta den med sig. Och fem celler på första våningen stod tomma: bröderna Brunos,⁽¹⁾ Célestins, Christophes, Pauls och Michels.

Vår bestörtning övergick nu i beslutsamhet och vår första åtgärd blev att ringa polisen och gendarmeriet. Men telefonen i Christians cell fungerade inte. Vi upptäckte snart att våra angripare hade klippt av telefontrådarna. Då rusade vi bort till klosterkontoret där telefonlinjen visade sig oskadad. Men när jag lyfte luren för att slå numret fick jag ingen ton. Vi var avskurna från omvärlden! Vad skulle vi nu göra? Det gick inte att ta bilen och köra till den närmaste byn för det rådde på den tiden utgångsförbud nattetid i Algeriet. Det fanns inget annat att göra än att invänta soluppgången. Vi höll *vigilian* med Amédée, Thierry Becker och två andra präster av vilka en var en Vit fader⁽²⁾ som kommit för Ribát-mötet. Thierry Becker ville ringa i stora klosterklockan men Amédée och jag avrådde honom. "Det är risk för att det drar till sig de som angripit klostret!" Vad våra gäster beträffade hade de blivit så uppskrämda av nattens händelser att de inte vågat lämna sina rum. Nunnorna, som bodde i gästhuset, hade liksom vi blivit väckta mitt i natten. Klockan fem på morgonen väntade vi oss att våra muslimska grannar skulle komma och be i ett bönerum som vi gjort i ordning för dem alldeles nära vårt kloster. Men vi såg dem aldrig komma. De måste ha blivit rädda för att gå ut. Senare kom de. En av dem hade hittat broder Michels kåpa på en bergsväg tio minuters gångväg från klostret. Så snart utgångsförbudet hävts skickade vi iväg alla Ribát-deltagare och sade åt dem att hålla sig

1) Fader Bruno, då föreståndare för annexet i Fez i Marocko, hade anlänt till Tibhirine den 18:e mars för att delta i valet av prior som var bestämt till den 31:a mars.

2) Präster som tillhör ett katolskt missionssällskap känt som Vita fäder (Pères blancs) för sina vita kläder. Sällskapet grundades 1868 av Algiers ärkebiskop, kardinal Lavigerie.

undan när polisen kom. Detta råd gällde också en algerisk vän som anlänt under gårdagen från Blida. Hans närvaro hade kunnat ställa till problem med myndigheterna. Den Vite fadern ville att vi alla skulle bege oss till Alger, även jag och Amédée, men vi sade bestämt nej, vi blir kvar här. Det var inte tal om att lämna klostret. Vem visste om vi någonsin kunde komma tillbaka i så fall?

Medan Amédée stannade kvar för att bevaka klostret satte vi andra oss i vår bil med Thierry Becker för att köra till armékasernen i byn Drá es-Smar tre kilometer bort. Jag kände kaptenen där. Kasernens vaktpost sade att kaptenen inte hade kommit till sitt kontor och alltså inte kunde ta emot oss. Vi fortsatte vår färd till gendarmeriet i Médéa. Kommendanten där, som jag också kände, tog emot oss vänligt. Han lät oss använda sin telefon för att ringa till Monseigneur Henri Teissier, ärkebiskopen i Alger. Gendarmerna hade skrivit rapporter på både arabiska och franska. Vi trodde att de skulle sätta igång med att organisera efterforskningar, men det gjorde de inte så länge vi var där, vilket inte innebär att de inte ägnade sig åt det när vi hade kört.

Vi körde nu tillbaka till Tibhirine. Längs vägen såg vi telefonbolagets mannar arbeta med att reparera telefonkablar på en kilometerlång sträcka. När vi kom tillbaka till klostret mötte vi agenter från militära underrättelsetjänsten. "Vad gör ni här?" frågade de oss fastän vi befann oss i vårt eget kloster. De hade länge förhört Amédée, men även Muhammad, vakten, som hade fått visa dem vilken väg bortförarna hade tagit. Säkerhetsmännen ställde inte en enda fråga till mig.

Vid 16-tiden fick vi order om att följa efter dem i vår bil till Médéa. Armén hade ordnat rum för oss. "I natt får ni inte vara i Tibhirine, det är alltför farligt. Ni får bo i stan på det här hotellet", sade en militär till oss. Vi hade velat

sova hos vår vän Gilles Nicolas, kyrkoherden i Médéa, men vi hade inget val. Amédée, Thierry Becker och jag hade begärt att få åka till klostret på förmiddagen följande dag, den 28:e mars, för att låsa kapellet, samla ihop våra saker och ta med oss en del arkivmaterial. Denna begäran accepterades men allt måste ske snabbt. Vid 16-tiden eskorterades vi av en konvoj med full fart mot Alger. Det var hjärtskärande. Vi hade så gärna velat stanna i Tibhirine, dels för att vara våra munklöften trogna och dels för att vi trodde att det skulle göra det lättare för oss att hjälpa till vid sökandet efter och befriandet av våra bröder.

Vägspärrarna på vägen till den algeriska huvudstaden öppnades en efter en och släppte igenom oss. Vi kördes direkt till stiftets byggnad på en höjd ovanför huvudstaden där även andra troende i fara hade sökt sin tillflykt.

Under aftonmålet var atmosfären tryckande. Vi tänkte hela tiden på våra bröder. Var befann de sig? Och med vilka? Vi var oerhört bekymrade för dem och kunde knappast fatta att kongregationens existens stod på spel. Vi kunde inte laga mat men vi hade tagit med oss en stor gryta röda bönor från klostret. Den hade broder Luc låtit stå och koka hela natten på uppmaning av Ribát-gruppen, för nästa dags middagsmål. Vi hade funnit den på spisen. Trots att han varit trött efter sin långa arbetsdag på dispensären hade han än en gång gjort sig besvär att laga en rätt till sina bröder, vilket han brukade göra varje natt från klockan två. Och nu satt vi här beredda att servera hans mat utan att han var med. Hur kunde man undgå att röras?

Vi stannade bara två dygn i stiftets hus i Alger. Inkvarteringen var betydligt bättre i Glycines, en byggnad som hårbärgerade stiftsbiblioteket för de algeriska studenterna. Där blev vi kvar en hel månad. Varje kväll väntade vi på nyheter om våra bröder på TV. Tyvärr kom det inga.

Inga alls! Inga krav, inga spår, ingen information. Inte något som på något sätt kunde informera oss om hur det stod till med dem och var de befann sig.

För min del började nu en lång och besvärande väntan i Marocko. Jag hade kallats att ersätta fader Bruno, som var en av de sju bortförda personerna, och ta ansvaret för Tibhirines annex i Fez. Jag förenade mig med de tre munkar som bodde därnere sedan januari 1988: fader Guy, fader Jean de la Croix och fader Jean-Baptiste. Amédée hade inte genast lämnat Alger. Monseigneur Teissier ville anförtro honom ansvaret för klostrets administration och övervakning för att förbereda för ett eventuellt återvändande. Men vi hade ingen aning om hur fortsättningen skulle bli.

Martyrskapets röda färg och meningen med de liv som offrats till Gud

Hôtel Bellevue är en gammal herrgård med terrass och trädgård från den tid då Marocko var ett franskt protektorat. Den låg i utkanten av den heliga staden Fez, utanför vallarna och helt nära den stadsport som kallades Bab al-Hadid och var uppförd samtidigt som järnvägen till Oujda byggdes. Det var i denna lugna och tysta omgivning som annexet till klostret Tibhirine hade byggts i januari 1988, mitt i ett område som brann av islamsk trosvisshet. Till fots var det bara något tiotal minuter till medinan med dess hundratals moskéer.

Beslutet att där efterträda nunnorna från Petites Soeurs de Jésus var ett svar på ärkebiskopen av Rabats löfte att etablera ytterligare en andlig reträttplats och ett böneställe. Ännu en fördel med denna marockanska etablering var att man där kunde ta emot eventuella övertaliga kloster-

invånare från Tibhirine och på så sätt undvika spända relationer med de algeriska myndigheterna. Existensen av denna cisterciensiska bas i Marocko erbjöd slutligen en värdefull tillflykt om något skulle tvinga invånarna i Tibhirine att lämna klostret. De skulle kunna återvända till Algeriet ifall omständigheterna där hade blivit bättre.

I den redan tryckande hettan i Fez-bäckenet i början av sommaren 1996 väntade vi fortfarande på nyheter om våra bröder via den kontakt vi ständigt hade med Algers stift. Hôtel Bellevue erbjöd oss en andlig reträtt inom det trygga församlingslivet. Stället var ännu präglad av fader Brunos, föreståndare för annexet, närvaro. Men också av fader Christian och andra bröder vilka hade brukat vistas där för vänskaps skull och för att hålla kontakten mellan klostren.

Vid alla bönestunder från morgon till kväll gick våra tankar till våra bortförda bröder. Vi bad att de skulle få behålla nåden att vara goda gudsmän och att de skulle kunna fortsätta att uppfylla sina klosterlöften på den plats där de nu befann sig kvarhållna.

Ända tills denna 21:a maj 1996 då en kommuniké som sades vara från GIA (Islamiska beväpnade gruppen) lästes upp i radiokanalen Médi 1 i Tanger. Den löd: "Vi har skurit halsen av munkarna, som vi hade lovat göra [...]". I ett telefonsamtal från biskopen i Tanger, Monseigneur Peteiro, informerades jag om den sorgliga upplösningen. Det var omkring klockan 18 och *vespern* skulle just börja. Brodern, som hade kommit rusande från staden, kastade sig ner på marken med böjt huvud framför kapellets tabernakel och ropade: "Bröderna är döda!" Efter gudstjänsten och kvällsmålet, när vi stod tillsammans och diskade, sade jag till honom: "Det vi nu upplever, ser du, är inte sorgligt. Det är något mycket stort. Vi måste visa oss situationen värdiga. Nattvarden som vi firar till deras åminnelse

ska inte bli en mässä i svart eller violett, sorgens färger, utan en mässä i rött: martyrskapets och kärlekens färg.” Det skulle visserligen bli svårt att komma över den chock vi alla fått av den traumatiska händelseutvecklingen, som innebar slutet på ett sammansvetsat broderskapligt liv i Tibhirine. Men våra klosterbröder hade lyckats med sina liv – liv tillägnade Gud och Algeriet. De hade kommit nära Herren och av Honom säkerligen belönats för allt det de hade givit med så mycket kärlek ända till slutet. Denna sista gård var den totala och slutgiltiga fullbordan av deras relation till islam.

Jag kommer väl ihåg att jag tänkte med stor medkänsla på Sankt Cyprianus martyrskap. Han var ju biskop i Nordafrika och dömdes av den romerske prokonsuln i Kartago att få halsen avskuren på 200-talet. Sankt Cyprianus död gav upphov till en verklig fest. De kristna samlades och gick i procession till avrättningsplatsen med vaxljus i händerna och hämtade den dödes kropp. De till och med bredde ut sina klädnader över marken för att suga upp det utgjutna blodet. Det var begynnelsen till nattvakorna till martyrernas ära även om det inte var frågan om triumferande glädjemanifestationer. Och det var också på den händelsen vi tänkte när det tillkännagavs att man hade hittat våra bröders huvuden och under dödsmässan i basilikan Notre Dame d’Afrique i Alger söndagen den 2:a juni 1996 samt vid begravningen på Tibhirines kyrkogård.

Kärleken och martyrskapet: i Notre-Dame d’Afrique firades mässan i rött och med stor högtidlighet, den Heliga Treenighetens högtidlighet, med de sju kistorna kring kistan med kardinal Duvals kropp. Kardinalen, ärkebiskop emeritus av Alger, hade dött två dygn tidigare. Påve Johannes Paulus II hade sänt kardinal Arinzé, ordförande i det påvliga rådet för interreligiös dialog, att presidera vid ceremonin. På det sättet slutade, för Amédée och mig själv, 30 års klosterliv och engagemang i Algeriet.

Jag var inte sorgsen. Jag är det fortfarande inte. Idag liksom tidigare genljuder deras röster djupt inne i mig. På dessa mina bröder tänker jag varje dag i vårt kloster Notre-Dame de l'Atlas i Midelt i Marocko där vi har levt sedan mars 2000 tillsammans med fader Jean-Pierre Flachaire, som blivit vår prior, och broder José Luis Navarro, gästvärd. Hur skulle man kunna undgå att tänka på mina försvunna vänner omgiven av marockanska Atlasbergens magnifika toppar, vilka på något sätt förenar oss geografiskt med vårt tidigare liv 80 mil längre bort, i Algeriet? Deras leende ansikten välkomnar mig var gång jag öppnar dörren till det lilla minneskapellet med deras porträtt målade av en algerisk konstnär som vi är vän med. Ett porträtt av fader Amédée, som delade våra liv här sedan år 2001 fram tills han kallades till Gud år 2008, har tillkommit. På så sätt har jag kommit att bli den man tidningarna kallar "den siste överlevande av munkarna i Tibhirine". Det är inte så att den beteckningen stör mig, men jag är och förblir trots allt en enkel broder, sedan femtiofem år engagerad i klosterlivet, en lärning i Guds skola, Han som ger mig glädje och hjälper mig att besvara alla de frågor som oundvikligen uppstår under livets gång.

Oavsett vilken tid och vilka omständigheter som råder konfronteras vi överlevande ständigt med samma frågor: "Vad var det som hände? Och varför har Herren låtit oss leva, men inte de andra?" Förr eller senare kommer svaren så länge vi lämnar åt den Helige Ande att vägleda oss.

Tiden efter bortförandet var det mycket som låg i dunkel. Amédée och jag förstod först inte varför bortförarna inte hade tagit sig in i våra rum trots att vi var bland de första att anlända till Algeriet. Amédée kom år 1946 och jag år 1964.

Mysteriet avslöjades några veckor senare av Muhammad, klostrets vakt. År 1997 hade jag lämnat Fez för att tillbringa en tid i Tibhirine och landat på flygfältet i Al-

ger. En granne till klostret hade kommit dit för att hämta mig i sin bil. Muhammad satt i baksätet och jag satte mig bredvid. Under färden frågade jag honom hur han hade upplevt dramat då bröderna bortfördes. Hans svar gjorde saker och ting klarare.

På natten mellan den 27:e och 28:e mars 1996 hade bortförarna kommit till hans hem en bit från klostret och beordrat honom att föra dem till doktorn, dvs. broder Luc, under förevändningen, som var falsk, att de hade två sårade som behövde vård. Muhammad hade svarat att han inte kunde det för att klosterbröderna hade förbjudit honom att arbeta på nätterna. Männerna hade då blivit mer hotfulla så han hade tagit med dem, men inte till broder Luc utan till broder Christian eftersom "han var föreståndaren".

Hur hade de lyckats ta sig in i klostret? Jo, en av männen hade förmodligen klättrat över muren och från insidan öppnat den lilla metalldörren i muren mitt emot porthuset. Sedan hade de tagit trappan som leder ner till klostrets innergård och trädgårdarna. Därifrån hade de tagit sig in genom en dubbeldörr som var ett varuintag i källarvåningen. Den hade gått upp efter att de hade pressat sig mot den. "Vart ska vi gå? Det är dörrar överallt!" hade en av männen väst. Han trodde kanske att Muhammad försökte villa bort dem eller leda dem in i en fälla.

När de kommit fram till Christians dörr hade ledaren för männen sagt till Muhammad: "Jag knackar på dörren, men du svarar." Priorn hade öppnat den. Efter att ha trängt sig in och tagit prior Christian begav de sig till broder Lucs cell som låg i det stora angränsande rummet. Det var där de förde det samtal som hade väckt mig. Så hade de gått ut på gården vid porthuset med Christian och Luc efter att inifrån ha öppnat den stora porten nära mitt rum. "Är de verkligen sju?" hade de frågat Muhammad. "Ja de är sju", hade han svarat. Men vi var nio. Det var på

så sätt som Amédées och mitt liv räddades. Därefter hade männen gått upp till den våning där de andra brödernas celler låg: Brunos, Célestins, Christophes, Michels och Pauls. När de gick nerför trappan igen hade Muhammad hört en av männen viska till en annan: "Gå och hämta ett snöre! Han där ska få se vad GIA går för." Han insåg att männen tänkte strypa honom. Så Muhammad passade på när männen hade uppmärksamheten riktad åt annat håll och smet ut i den stora trädgården. Där hade han hållit sig gömd till morgonen. Skälet till att bortförarna inte hade sökt efter honom eller öppnat eld var troligen att de hade ont om tid och att de ville genomföra operationen så snabbt och tyst som möjligt.

På morgonen efter bortförandet såg jag Muhammad liggande utslagen vid ett bord, helt tillintetgjord. När jag kom in i rummet där han befann sig hade han tittat förtvivlat på mig och hållit sig om huvudet. Han hade inte velat äta någonting. Han stod oss mycket nära. Han var en riktigt sann och trogen vän som vi i årtal hade gett arbete. Christian tyckte om att prata med honom om andliga ting. Vår vakt har gjort allt för att rädda så många som möjligt av oss. När han kom upp till våningen med männen hade han sett Thierry Becker glänta på dörren till korridoren där brödernas celler låg. Den ställföreträdande biskopen av Oran hade lämnat sitt rum, kanske i tron att Célestin, som nyss hade hjärtopererats, hade blivit illamående. Med en blick och en min hade Muhammad låtit honom förstå att han inte fick visa sig. Det var för övrigt den gesten som senare fick de algeriska myndigheterna att släppa honom fri när han hade arresterats på misstanken att han varit i maskopi med bortrövarna.⁽¹⁾

1) Informationer insamlade av Nicolas Ballet i Algeriet gör det möjligt att bättre förstå händelseutvecklingen. Det var inte Thierry Becker, som Muhammad hade trott under natten, som hade öppnat dörren till korridoren med brödernas celler, utan en annan Ribát-präst, inhytt i samma del av

Sexton år senare frågar jag mig fortfarande: Vilka var inkräktarna? Vem hade beordrat bortrövandet? Jag har inget svar och vill ogärna spekulera. Vi har förtroende för den franske undersökningsdomaren Marc Trévidic som arbetar med fallet och verkligen brinner för att få fram sanningen, och för dom Armand Veilleux, tidigare allmän åklagare i trappistorden, som informerar oss om de senaste undersökningsresultaten.

Att få ta del av hela sanningen skulle göra oss alla lättade. Låt oss än en gång meditera över följande ord från Christian de Chergés testamente: "Jag kan faktiskt inte förstå hur jag skulle kunna glädjas åt att det folk som jag älskar anklagas urskillningslöst för min död." Jag tror att vi en bit i taget är på väg att uppfatta sanningen. Förr eller senare kommer någon att börja prata.

Vad mig beträffar verkar det omöjligt att dra någon som helst slutsats utifrån det jag bevittnade. Jag påminner mig igen den kassett som bortförarna hade skickat till franska ambassaden i Alger. På hösten 1996 hölls ett av vår ordens generalkapitel i Rom. Abbedissor i kontakt med klostret Bellefontaine hade föreslagit att jag skulle lyssna till en inspelning med brödernas röster som gjorts under deras fångenskap. Jag hade accepterat för jag kände behov av att få veta om mina bröder varit lugna, vilket de visade sig ha varit. Det var bara Christians röst som lät mindre trygg än den brukade. Jag hörde att han var sorg-

byggnaden som Thierry Becker. Prästen, en Vit fader, dvs. en missionär, hade sedan gått till Becker och väckt honom och berättat att något allvarligt hade inträffat. Thierry Becker och han hade hållit sig innanför dörren och inte kunnat se vad som hände. Det är fastställt att Muhammad hade gjort tecken till den Vite fadern att stå orörlig. Enligt ett vittne hade fader Célestin, en av de sju bortförda trappisterna, ställt sig med ryggen mot ingången som för att dölja den för inkräktarna, troligen i syfte att skydda sina gäster. Han hade också med huvudet gjort tecken till den Vite fadern att inte visa sig. Efter att inkräktarna avlägsnat sig hade prästerna gått tillbaka till sina rum, beredda på det värsta. Det var Amédée som hämtade dem där vid tvåtiden på natten.

sen. Hans ansvar som brödernas andlige fader måste ha varit tyngande. Broder Luc visade sig ha kvar sin vanliga humoristiska inställning. Tvingad att inte avslöja sin identitet inför mikrofonen kom han med följande replik: "Jag befinner mig tillsammans med mina kollegor som gisslan hos... hur kallas de? (*tystnad*) La Djamá'a islámiyya..." Jag lade särskilt märke till kidnapparnas skämtsamma och en aning föraktfulla tonläge. Bröderna föreföll relativt lugna och samlade och det lät inte som om de hade misshandlats. Senare lyssnade jag på nytt på bandet för att försöka få ledtrådar till var de befann sig. Några tuktande bilar och dämpade trafikljud. Inget som avslöjade mer än att de verkade befinna sig i en stad. Eller kanske nära en väg. Men hos vilka? Det kunde man inte veta. Inte ens när jag begrundade det inträffade på djupet kunde jag uppfatta något avgörande indicium, möjligen med undantag av ett enda, tämligen svagt. Två eller tre dagar före bortförandet hade vi lagt märke till att en man rörde sig kring klosteregendomen. Den förste som uppmärksammade honom var Ali, trädgårdsmästaren, som sade till mig att han aldrig tidigare hade sett honom i omgivningarna. Personen, vars utseende Ali aldrig beskrev i detalj för mig, kanske rekognoscerade. Det är inte osannolikt, för han gick aldrig in genom den mur som omgav klostret och var uppenbarligen inte heller intresserad av att få sjukvård i vår dispensär.

Även om den information jag fått från vår vakt Muhammad gjorde att jag bättre förstod omständigheterna kring själva bortförandet var jag undrande när det gällde en sak: Varför hade Vår Herre låtit mig och Amédée få behålla livet? Varför lät Han inte hämta också oss den där natten? Jag hade visserligen inte sett mina bröder föras bort, men kanske skulle jag ha sett inkräktarna om jag hade tittat ut genom mitt fönster lite tidigare. Och ifall jag hade gjort det, hur skulle jag då ha reagerat?

Frågan har plågat mig länge. År 1993 hade vi alla tillsammans fattat beslutet att låta var och en själv bestämma hur man skulle agera vid överhängande fara. Det fanns möjligheter att vid behov gömma sig för att rädda livet. Vi hade också planerat att i fall av bortförande eller skingring återsamlas i Fez och därifrån genomföra ett återvändande till Algeriet, eller, om det inte var möjligt, till någon annan plats i arabiska Nordafrika. Men om jag hade sett mina bröder föras bort av kidnappare utan att själv vara med dem skulle det ha märkt mig outplånligt för resten av mitt liv.

Genom att fördjupa mig i den Heliga Skrift sökte jag svar, men sådana fann jag inte. Det var som om en gåta doldes i ännu en, liksom i ett spegelgalleri utan slut. En passus i Evangeliet aktualiserades för mig strax efter bortförandet: "Då skola två män vara tillsammans ute på marken; en skall bliva upptagen, och en skall lämnas kvar. Två kvinnor skola mala på samma kvarn; en skall bliva upptagen, och en skall lämnas kvar." (Matteus 24: 40 och 41) Jesus ger oss denna liknelse för att vi ska förstå människornas olika öden vid Hans ankomst. "Vaken fördenskull; ty I veten icke, vilken dag eder Herre kommer. Men det förstån I väl, att om husbonden visste, under vilken nattväkt tjuven skulle komma, så vakade han och tillstadde icke, att någon bröt sig in i hans hus." (Matteus 24: 42 och 43)

Innebar detta att jag inte var redo att möta Herren den natten? Jag blev desto mer brydd av att Evangeliet inte säger vilken av de två personerna som är lyckligast: den som förs bort eller den som lämnas kvar? Jag är benägen att tro att det är den som förs bort. Men det förefaller mig som om den som lämnas kvar också har ett skäl till att finnas i Herrens tankar även om hans situation kan verka mer ofördelaktig.

Under de månader som följde på bortförandet och dö-

dandet av mina bröder fick jag ta emot ett försynens brev från abbedissan i klostret Fille-Dieu i Schweiz. Det har jag omsorgsfullt sparat i mitt arkiv. Här är vad nunnan skrev till mig: "Det finns bröder av vilka det har krävts att de vittnat genom att ge sina liv, och andra av vilka det har krävts att de vittnar i sina liv." Dessa få ord gav mig tröst och en sorts svar på de frågor som fram till dess hade plågat mig. Andra människor har upprepat samma sak under tidens gång: "Det är för att du ska kunna vittna om allt, som du har lämnats kvar." Det fanns också ett annat tecken, som jag aldrig har avslöjat offentligt. En dag på sommaren 1998 då jag befann mig i annexet i Fez lossnade innertaket i mitt rum och föll ner på min säng just när jag gått upp och ut på balkongen. Två enorma bjälkar föll ner just där jag skulle ha haft mitt huvud om jag hade legat kvar. Den Heliga Jungfrun hade än en gång skyddat mig. Att "vittna i sitt liv" är visserligen vackert men ack så krävande! Jag känner av det varje dag mellan april och november när jag i Midelt tar emot gruppen av turister och pilgrimer och de ber mig berätta om mina bröder. Besökarna blev ännu fler efter filmen *Gudar och människor* av Xavier Beauvois och Étienne Comar, som lät publiken höra Tibhirines munkars fridsbudskap år 2010, och efter att jag hade accepterat att berätta om vårt liv i Algeriet och vad vi gjorde natten för bortrövandet i långa intervjuer för franska tidningar. Men vittnandet är en uppgift som jag med Herrens hjälp, och enligt Hans önskan, vilket jag är medveten om, utför med glädje. Det hade inte bara varit svårt att dölja händelserna som var Guds verk, utan det var även, som mina överordnade höll med om, viktigt att göra händelserna kända. Detta både för mina bröders skull och för att dementera en del felaktigheter som den att jag skulle ha sovit hela den natt då mina bröder fördes bort.

Filmen av Xavier Beauvois hade väckt ett sådant intresse, och hade så väl beskrivit enigheten bakom beslutet att

stanna kvar i Tibhirine trots inbördeskriget faror, att jag fick tillräckligt självförtroende för att berätta ännu mer. Filmen hade skickats till oss innan den gick upp och jag hade redan sett den tre gånger i klostret. Vi såg den i kapitalsalen där vi hade en DVD-spelare. Jag upplevde en intensiv glädje när jag såg den. Till och med vår prior såg den ett tiotal gånger. Det är uppenbart att den Helige Ande har inverkat, för en del av skådespelarna, trots att de inte är troende, är mer övertygande än munkar. Det sätt varpå de sjunger i kapellet är perfekt och till och med bättre än vår egen sång eftersom vi ibland har en benägenhet att sjunga som krattor.

Filmen kan ses som en ikon där nya aspekter avslöjas varje gång man ser den. Vem som än står inför en ikon av den Heliga Jungfrun och ber får ta emot det budskap som målaren har avsett. Det är så filmen *Gudar och människor* fungerar. Filmen har spelats in med en oerhörd ömhet och respekt för nästan, som avspeglar Tibhirines anda. Vi var rädda att visningen av de scener som spelats in i Marocko några tiotal mil från Midelt i det nedlagda klostret i Tioumliline skulle kunna göra oss misstänkta för missionerande av de lokala myndigheterna. När Xavier Beauvois innan filmens inspelning tillsammans med flera skådespelare, däribland Loïc Pichon som spelade mig på vita duken, sökte vår hjälp föredrog vi att avstå, vilket de förstod helt och fullt. Senare fick vi en helt annan inställning till dem. Vi tvekade inte att öppna våra dörrar efter att vi genom filmen upptäckt deras goda intentioner. Det spelar föga roll att vissa passager, tvivelsutan för att hålla spänningen uppe, inte var helt realistiska (Amédée, som var stark och modig, hade aldrig gömt sig under sängen i farans stund!). Filmskaparna hade varit mycket trogna budskapet från Tibhirines munkar: det om brödernas fina gemenskap, deras samverkan och stöd till varandra i svåra stunder, det om det ömsesidigt varma bemötandet mellan troende

muslimer och Kristi lärjungar, det om mottagandet av Gud inte bara i bönestunderna utan också i den modiga underkastelsen i farans stund.

De hade dessutom gjort allt för att förhindra att en del av filmpubliken blandade ihop deras konstnärliga projekt med vår monastiska aktivitet i Marocko. Så filmen visade hur fader Bruno anlände till klostret Tibhirine från klostret Tamié i Savoien trots att han i verkligheten kom från Fez när han skulle delta i valet av vår prior. Filmens strålande skönhet (den prisbelönades i Cannes) stärkte mig i min övertygelse att mina bröders försvinnande inte hade varit fruktlöst. Helgons död är ett av kristendomens frön. Deras försvinnande skapade ett band, och gör det fortfarande, tvärsöver gränser. Här i Midelt i Marocko hade vår kokerska Ba'ha, en muslimsk berber, velat se *Gudar och människor*. Vi lånade ut en kopia till henne och medlemmar av hennes familj. Det blev en omvälvande upplevelse för dem alla att se filmen. Även andra människor i grannskapet hade sett den. Till sist blev den här DVD:n ett utomordentligt redskap för den fortsatta dialogen med muslimerna. Kan man föreställa sig ett bättre utfall?

Men det band jag just talade om går också via posten. Jag kan inte ens räkna alla brev jag fått från hela världen sedan filmen kom ut. Massor av människor insåg nu att en av Tibhirines munkar hade överlevt. Breven staplades på hög på mitt skrivbord i skriptoriet och jag vinnlade mig om att skriva svar till varje brevskrivare och tacka honom eller henne för välgångsönskningarna. Att skriva ett brev är en vacker gest och det skulle vara mycket oartigt att inte besvara dem. De flesta kom från Frankrike. Men det kom också brev från Belgien, Holland, Tyskland, Tjeckien och USA. Till julen 2011 kom det fortfarande ett femtiotal brev.

Första gångerna folk skrev till mig handlade det om filmen, som gett deras tankar och egna upplevelser näring.

Om de skrev en andra gång var det ofta för att ta upp egna problem. Jag påminner mig exempelvis en fransyska som frågade sig om hon borde lämna Nordafrika för alltid och överge sin muslimske partner, som hon tycktes ha en svår period med. Hon hade sett scenen i filmen där Christian hade sökt ensamheten vid en sjö som hon var väl bekant med. Filmbilderna hade aktualiserat den situation hon befann sig i och gjort henne våldsamt upprörd. Borde hon lämna honom? Eller stanna kvar? Vilka skulle konsekvenserna bli? Hur skulle hon kunna hålla samman familjen? Frågan om valet som aktualiserades av munkarna i Tibhirine är universell. Den uppfyllde henne och fick henne att vända sig till mig i hopp om att jag kanske skulle få henne att känna sig mindre ensam och förtvivlad. Hennes brev, liksom många andra, är för övrigt tecken på en brist. Att kunna anförtro sig till någon är ett behov som vårt samhälle idag kanske har svårt att fylla. Genom filmens kraft har jag blivit en förtrogen, olyckligtvis utan att kunna fortsätta vår dialog på avstånd för det tillät inte mitt arbete i klostret. En del skriver till oss att vi utför ett utomordentligt viktigt arbete, men vi är bara människor som alla andra! Vi måste fortsätta att vara Evangeliets och Kristi ödmjuka tjänare, vilket Paulus påminner oss om i sitt brev till Timoteus där han varnar oss för den mänskliga frestelsen att framhäva oss själva. Men alla dessa ord som sänts till mig från alla världens hörn är mig till stor tröst och jag ska här citera tre utdrag ur brev från två års tid, som kan vara av intresse för andra själar än min.

Här är det första, som sändes mig från en troende i Italien:

I min kostymficka har jag alltid med mig en liten bukett av lavendelblommor från Tibhirines trädgård, en gåva från broder Lucs brorson [...]. De små blommorna är för mig en symbol för de sju offrade livet och de frön i Algeriets jord som burit frukt. "Om vetekornet faller till marken och inte

dör förblir det ensamt. Men om det dör ger det mycken frukt.” (Johannes 12:42) Mycken frukt föds och kommer att födas av Tibhirines generösa sådd, ett resultat av de sju mördade blodsmartyrbrödernas och martyrvittnesbörden av dem som förblivit trogna. Till dessa frukter räknar jag även mitt kall och min tillvaro som munk och präst idag. Jag lever idag i ett litet broderskap i ett invandrarkvarter. En ödmjuk bönenärvaro bland kinesiska invandrare som lever här och arbetar i underjordiska företag. För mig är det att leva och praktisera den lektion om möten, trohet och gåvan jag fick i Tibhirines skola.

I Tibhirine hämtar vi med Herrens hjälp kraften att sprida budskapet om kärlek människor emellan.

Det brev jag fick från Loïc Pichon, den skådespelare som spelade mig i Xavier Beauvois film, gjorde mig särskilt rörd för det visade mig att Tibhirine kan vara en källa till inspiration och det inte bara för människor som valt det andliga livet:

Din uppskattning av Xavier Beauvois film är oändligt mycket mera värt än alla applåder på filmfestivalen i Cannes [...]. Sedan hemkomsten har jag gett ett trettiotal föreställningar av en teaterpjäs med titeln *Pesten*. Den är en monolog på en och en halv timma som jag skrivit utifrån Albert Camus roman med det namnet. Jag har stor glädje av att framföra denna text i vilken jag finner ett filosofiskt och humanistiskt släktskap med Tibhirines historia. Och när jag står på scenen bokstavligen bär den här uppskattningen, din uppskattning, mig fram.

Bland alla dessa fina brev vill jag till sist visa detta från Tyskland som säger så mycket om hopp:

Kraften i de pågående samtalen, i de frågor man ställer liksom i tystnaderna kan inte undgå att röra våra medmänniskors hjärtan trots att de hårdats av omgivningens fåfänga lockelser och krav. Era vänners hemska öde är alltså i mina ögon inte meningslöst för det har tack vare filmen bidragit till att väcka en hel del samveten och att skaka om många hjärtan i en tid då Ljuset manar oss att lämna vår ytlighet, ta oss samman och bättra oss. Må ni leva i frid, broder Jean-Pierre, och även er nuvarande kongregation, och fortsätta länge än att vid god hälsa bära vittnesbörd om brödernas hemska öde på det vackra sätt som ni gör. Må era försvunna bröder hjälpa er och i sin stora medmänsklighet fortsätta att med er brinna i våra hjärtan så som Ljuset i natten.

Herren har besegrat det onda ty Han består av Kärlek. Genom uppståndelsen och det budskap Han har överantvarat till oss har Hans liv krönts med framgång trots den oerhörda motgång som Hans korsfästelse innebar. Mina bröder i Tibhirine gjorde den yttersta uppoffringen genom att överlämna sig själva helt och hållet till Gud utan minsta vilja att offra sig men i överensstämmelse med munklivets ideal, som förenar oss även bortom det jordiska livet. Jag behövde därför aldrig sörja trots att det kan förefalla märkligt för dem som talat med mig om detta.

Banden till mina bröder har aldrig brutits sedan deras död. Vår relation har till och med fördjupats vackert med tiden. Kontakten med dem har bevarats under bön i mycket högre grad än i mina nattliga drömmar, som jag på grund av min ålder sällan kommer ihåg mycket av. Under morgonbönen försöker jag rikta mig till dem i mitt inre, om inte annat så för att gottgöra en del fel jag begick mot dem i våra dagliga mellanhavanden i Tibhirine. Jag försöker också bättre förstå vissa bröders attityder i de fall då de tillfälligtvis misshagat mig.

Vi har alla våra fel och brister. Exempelvis har jag ända sedan min barndom haft svårt att tala direkt till andra, och det har hänt flera gånger under våra möten och sammankomster att jag inte lyckats uttrycka min åsikt i olika frågor, fastän jag skulle ha varit fullt kapabel att göra det i skrift om jag hade fått en stunds betänketid. För detta och andra saker ber jag än idag mina bröder om förlåtelse, för det är faktiskt möjligt att ömsesidigt förlåta varandra även om någon av oss har lämnat jordelivet. Banden oss emellan är eviga! Må vår Herre tillåta mig att anförtro er något. Vissa personer har sett broder Luc framträda för dem, men vi å vår sida har kunnat uppfatta andra manifestationer av våra bröders närvaro. När vi på förmiddagarna arbetar i skriptoriet i Mideltklostret har vi ibland överraskats av ett plötsligt dovt ljud i biblioteket, som om någon bankat flera gånger på trähyllorna. Vår prior, fader Jean-Pierre Flachaire, har då brukat vända sig mot mig och vi förstår varandra omedelbart: "Det är han, Amédée." Tecken som dessa har en mening. Kan det vara så att han vänder sig till oss för att han ännu inte är tillräckligt renad för att överlämna sig till Gud? Eller vill han bara ge oss uppmuntran som om han ville säga: Jag är här, så bara fortsatt ert arbete.

Den närvaro i den muslimska världen som de haft fortsätter våra bröder att vilja ha och älska. Jag är visserligen den "siste överlevaren" från Tibhirine men jag känner mig aldrig ensam. I augusti 2011 hade jag en hemsk dröm där jag såg Muhammad, vår vakt i Tibhirine. Utan att gå in på detaljer berättade jag om drömmen för Omar, vår muslimske arbetare i klostret i Midelt. "Jean-Pierre, jag vet något som kan hjälpa dig", sade han. Kort därefter kom han till mig med en bön han hade tagit från Koranen. Han hade själv skrivit av den på arabiska. "Med den här bönen kommer du aldrig mer att besväras av mardrömmar", försäkrade han mig. Bönen som jag låtit översätta till franska,

åkallar "Gud, den Nåderike, den Barmhärtige". Bönen var omkring tjugo rader lång och skulle utsägas innan man föll i sömn: "[...] Säg: Jag söker skydd hos gryningens Herre, mot det onda i det som Han har skapat, mot det onda i nattens tätande mörker, mot det onda från dem som blåser på knutar, och mot det onda i avunden från den som avundas." Jag lade in bönen i min bibel men har valt att inte använda mig av den, eftersom den enligt Omar skulle sätta stopp för alla drömmar. För jag behöver drömma. Det händer ibland att jag i drömmen magiskt flyger över skogklädda berg och dalar.

Såsom munkar måste vi hela tiden vara på vår vakt mot slapphet, det vill säga en form av depression. Varje ledsamhet kan leda oss till medelmåttighet och ett undflyende av munklivets isolering. Så om vi upplever skadliga tankar jagar vi bort dem direkt. Man måste inse att vårt kall kräver att munklivet går vidare. Men denna kärva prövning, som brännmärkts med Kristi kors sigill, har aldrig fått mig att tvivla, tvärtom. Det våra bröder fick genomlida är en källa till stolthet som man måste visa sig värdig. Att uttrycka sorg skulle innebära att man gjorde sig en felaktig bild av bröderna, att man tillfogar dem en sårande brist på förståelse. Och sådan sorg kan även vålla smärta åt de familjemedlemmar som inte bearbetat sin sorg. Att hänge sig åt sitt lidande innebär vidare att man pekar ett anklagande finger mot dem som dödade våra bröder. Vi vet att bröderna alltid motsatt sig varje fördömande.

År 1997, ett år efter tragedin, var jag inbjuden till De la Monnaie-teatern i Bryssel att vittna tillsammans med abboten i Aiguebelleklostret, Tibhirines moderkloster. Mötet hade arrangerats av tidningen *La Libre Belgique*. Ett tiotal personer, offer för våldet, skulle medverka. Föräldrar till kidnappade och mördade barn berättade värdigt och utan bitterhet i en nästan religiös anda om vad de upplevt. Släktingar till Monseigneur Claverie, biskop av Oran som

mördades i augusti 1996 i Algeriet, satt bredvid oss.

När det var min tur fick jag berätta om hur jag ställde mig till den smärtsamma prövning som bortförandet och mordandet av mina bröder innebar. Jag hade ställt mig själv den svåra frågan om förlåtelse: Hade jag rätt att förlåta kidnapparna för bortförandet och mordet? Ingen har rätt att förlåta en illgärning som drabbat en tredje person. Jag hade alltså ingen rätt att förlåta mina bröders bödlar. Det är bara offren för illgärningen som har möjlighet att förlåta den, för det är de som utsatts för den. Men Gud kan ge den förlåtelsen om de skyldiga ber Honom om det, för Han kan se in i deras hjärtan och veta om de är redo att motta den. Men hur skulle jag ställa mig? Jag trodde mig finna svaret i det förhållningssätt som Sankt Benedikt i sitt regelverk föreslog för en klosterföreståndare. Han bad mig begrunda ett hypotetiskt fall då en munk hade begått ett allvarligt fel eller på annat sätt misskött sig i klosterlivets gemenskap. "Älska brodern och hata felet" var den helige Benedikts rekommendation. De två verben älska och hata anger här ett fast och väl målinriktat beteende, inspirerat på många sätt av det kristna mysteriet. Uttrycket utesluter varje form av förtrytelse och hämndgirighet. Men det innebär samtidigt en förhoppning och ett krav: att den skyldige bättrar sig och söker gottgöra det onda han orsakat. Det är vad det innebär att älska förbrytarens person, men hata hans illdåd.

Detta är nog den rätta vägen till den sanna förlåtelsen. Att inte bara avstå från att hysa agg utan att faktiskt älska. Om en person har begått ett brott får vi inte älska hans fel eller synd och vi bör göra allt för att motverka detta, men vi måste också älska den människan som en broder för att kunna hjälpa honom in på den rätta vägen till hans andliga utveckling. Kärleken bär frukter som får den syndande brodern att inse sitt fel.

Eftersom jag själv inte kunde få kontakt med de skyldiga till mina sju bröders död överlämnar jag dem åt Gud. Jag tar mig an fader Christian de Chergés bön i hans testamente och förklarar mig vara ”vän i den sista minuten” genom att förena mig med honom. Efter att ha bekänt sig få “dessa ögonblick av klarhet [...]” som tillät honom “att av hela mitt hjärta förlåta den som attackerat mig” slutade Christian med orden: “Och även för dig, min vän i den sista minuten, som inte visste vad du gjorde. Ja, även till dig vill jag säga TACK och Farväl!” Om vi hade vetat att Christian hade skrivit den här texten skulle Amédée och jag ha instämt i dess mening och jag tror att de andra bröderna hade gjort detsamma.